

U POVODU NOVOG IZDANJA DUBROVAČKOG STATUTA

Lujo Margetić

1. Historijski arhiv Dubrovnik izdao je »Statut grada Dubrovnika 1272« (Dubrovnik 1990, 547 str.) s latinskim tekstom objavljenim od V. Bogišića i C. Jirečeka (Liber statutorum civitatis Ragusii, compositus anno 1272, Monumenta historico-juridica Slavorum Meridionalium, IX, JAZU, Zagrabiae 1904), s prijevodom na hrvatski M. Križmana i J. Kolanovića i uvodnom studijom A. Cvitanića.

Svaki je prijevod ujedno i neka vrsta komentara s obzirom na poteškoće i probleme s kojima se prevodilac susreće tako reći u svakoj rečenici. Originalni tekst upravo sili prevodioca da se neprestano odlučuje za jednu od mogućih solucija i time on u biti ujedno interpretira tekst koji bi neki drugi prevodilac često drukčije shvatio. U tome je ujedno i velika korist prijevoda jer izazivaju znanstvenu diskusiju o prevoditeljevoj interpretaciji teksta, a takva diskusija što se vodi na osnovi izvornog teksta svakako više koristi napretku znanosti od načelnih teoretskih »bitaka« u kojima nerijetko ima i nepotrebnog nadmudrivanja.

Prevodioci Dubrovačkog statuta imali su pred sobom težak i nezahvalan zadatak. Oni su ga vrlo dobro obavili. Njihov golemi trud izaziva poštovanje. Koliko je prevođenje srednjovjekovnog latinskog teksta složen posao može procijeniti svaki onaj koji se na tome okušao. Razumljivo je da se prevoditelj mora pri svom radu obilato konzultirati sa stručnjacima za određeno znanstveno područje, npr. pri prevođenju latinskih tekstova iz medicine s povjesnicima medicine, iz matematike s matematičarima itd. Prevoditelji Dubrovačkog statuta očito se nisu konzultirali s nekim pravnim povjesničarem. Začudo, oni se nisu konzultirali čak ni s piscem uvodne studije A. Cvitanićem, što se lako može provjeriti usporedbom prijevoda s napomenama što ih je u Uvodu dao taj naš nesumnjivo najbolji poznavalac statuta srednjovjekovnih dalmatinskih gradova. Posljedica je takvog rada veći broj nepreciznosti i netočnosti, od kojih se najveći dio mogao ukloniti. Evo nekoliko primjera:

— lamentacio u šestoj knjizi, glavama 42 i 43 (dalje skraćeno: 6, 42 itd.) prevodi se kao »žalba« (akt kojim se napada presuda), umjesto »tužba« (akt kojim se započinje postupak);

— sacramentum se u 4, 50 prevodi kao »tajna pogodba« (?); riječ je, dakako, o pravnom poslu sklopljenom prisegom;

— fidancija nije ni »povjerenje« (2, 3) ni »prisega« (3, 29) nego obveza perfektuirana na formalni način (usp. franački fides facta);

— patrimonium je preveden kao »očevina« (npr. 4, 9; 4, 15; 4, 20 itd.), ali i kao »baština«;

- *possessio* nije »imetak« (4, 15) nego nekretnina;
- *homicidium* je preveden kao »umorstvo« (6, 1) i »ubojstvo«; o razlici je suvišno govoriti;
- *ratio* je preveden kao »pravo« (3, 42; 3, 46), »potraživanje« (3, 43), »istraga« (!) u 3, 48 i »spor« (3, 49);
- *heredes* je preveden najčešće s »baštinici«, a u 6, 48; 6, 49 i 6, 50 kao »potomci«;
- *ancilla* je prevedeno kao »služavka« (1, 12); »služkinja« (4, 2; 4, 3) i »robinja« (1, 14; 6, 43–6, 53). Prva dva izraza su »preblaga«, treći »preoštar«. Najbolje bi bilo da se ostalo na riječi ancila (i serv za muške), to više što se nije prevelo ni entega, kolegancija i »roganca«, (uspit rečeno ako se *colegantia* u hrvatskom tekstu prevodi kao kolegancija, onda bi bilo dosljedno da se *rogantia* prevodi kao rogancija, a ne roganca).

Neke su rečenice iz istoga razloga (nepravničkog pristupa) pogrešno interpretirane. Tako npr. u 3, 61 određuje se da vjerovnik koji je tužio i pobijedio u sporu *cum catra vel sententia soluta* i dao se naplatiti, treba odmah vratiti ono što je na taj način stekao. Navedene latinske riječi prevode se »na temelju isprave ili donesene presude«. Međutim, »*sententia soluta*« nije »donesena presuda« nego »ispunjena presuda«. Zapravo se »*soluta*« odnosi i na *carta* i na *sententia* pa bi ispravan prijevod bio: »na osnovi već ispunjene bilježničke isprave ili presude«;

-- »*uxor inventa fuerit fidejussisse*« (4, 2) prevodi se »ako se utvrdi da je žena prisegla«, umjesto »dala jamstvo«;

-- »*cum hiis que superius dicta sunt*« (4, 7) prevodi se »na temelju gore rečenog« umjesto »sa stvarima gore rečenim« čime se smisao teksta uvelike mijenja;

-- »*potestatem habeat vendendi tantum de possessionibus patrimonii*« (4, 14) prevodi se »neka bude vlasna prodati toliku vrijednost od imutka baštine« umjesto »neka ima ovlast prodati toliko nekretnina očevine«. Naime, »vrijednost« se ne prodaje, nego stvari.

Prevodioci prevode *De concordio inter virum et uxorem schepatos* (4, 60): Dogovor tajno vjenčanih muža i žene. V. Čučković u svom radu o problemu značenja pojma *conjuges schepati* (u Godišnjaku Pravnog fakulteta u Sarajevu, XXV, 1977, 441–451) upozorila je na to da se taj izraz pojavljuje (doduše vrlo rijetko) u ugovorima o zajednici imovine muža i žene. Njezino se objašnjenje ne samo osniva na vrelima, nego je i pravno vrlo zadovoljavajuće: muž i žena imaju u načelu odvojene imovine, ali im se dopušta da sklope ugovor o zajednici imovine. Interpretacija V. Čučković definitivno je objasnila tekst koji je do njezina rada bio nerazumljiv.

Smatramo da bi bilo prijeko potrebno da prilikom pripreme drugog izdanja prijevod pažljivo pregleda pravni povjesnik.

2. Što se pak tiče uvodne studije, ona je napisana na visokoj razini, koja i inače resi Cvitanićeve radove. U razmjerno kratkom tekstu (str. 9–48) Cvitanić uvodi čitatelja u osnovnu problematiku Dubrovačkog statuta i upućuje na najvažniju literaturu. Posebno privlači autorovo nastojanje da prikaže i valorizira oprečna stajališta autora koji su se bavili određenim pitanjem. Na taj način Uvod omogućuje daljnju diskusiju pa je kao takav važan medaš u daljnjem stjecanju spoznaja o dalmatinskom, a posebno dubrovačkom pravu. Potaknuti uvodnom studijom željeli bismo ovdje nastaviti diskusiju o dva ključna problema dubrovačkoga prava.

Tu je prije svega pitanje tzv. *actiones populares* u dubrovačkom pravu. O tome je u nas najviše i najkompetentnije pisala J. Danilović (npr. u *Popularne tužbe od rimskih do savremenih prava*, Beograd 1968). Ona je, naglašava Cvitanjić (str. 43—44), upozorila na to da su one komune u kojima je upravni aparat bio malobrojniji, npr. Trogir, predviđale veći broj popularnih tužba, a da je, obratno, Dubrovački statut sadržavao znatno manje takvih odredaba (Danilović, n. dj., 234).

Naziv popularna tužba (*actio popularis*) dalmatinski statuti, pa tako i Dubrovački statut uopće ne upotrebljavaju pa je prema tome stvar isključivo znanstvenog dogovora o njegovoj upotrebi i o sadržaju tog pojma u našem srednjovjekovnom pravu. Svakako je jedno jasno: ako se građaninu, koji je ovlašten da »tuži«, garantira u statutu da će se njegovo ime držati u tajnosti (obično s formulacijom *et teneatur de credentia*), onda je, kako to dobro ističe Danilović, »jasno da se ovde ne može govoriti o pravom tužiocu, koji će biti stranka u sporu, već pre o potkazivaču« (n. dj., 145), prijavitelju, bez obzira na to što se upotrebljava termin *accusator* ili *denuntiator*. Mislimo da ne može biti sumnje da je postupak, u kojem se pojavljuje neki građanin u svojstvu prijavitelja, jednostavno postupak koji se vodi po službenoj dužnosti, tipičan srednjovjekovni postupak nastao na osnovi rimsko-kanonskog postupka. U takvom postupku, kao što je poznato, nadležni sudski organ vodi postupak bilo *ex officio* bilo na osnovi prijave. Ako se ime prijavitelja po izričitoj odredbi Statuta drži u tajnosti, onda je očito riječ o takvom tzv. inkvizicijskom, a ne o akuzatornom postupku. Dakako, stvar je dogovora da li ćemo popularnim tužbama »u najširem značenju« (Danilović, n. dj., 177) nazivati i inkvizicijski postupak u kojem se ime prijavitelja drži u tajnosti. Nama se čini takvo proširenje pojma popularna tužba posve neprikladnim jer terminološki briše granice između inkvizicijskog i akuzatornog postupka.

Upravo zbog toga Danilović je s pravom oštro razlikovala odredbe Statuta po kojima je akuzator puki »prijavljivač delinkvenata« od onih (krivičnih) iz kojih se može jasno »videti da je quilibet bio tužilac koji je dužan da pred sudom dokaže svoju optužbu« (n. dj., 174) i od onih nekrivičnih odredaba u kojima »je tužilac bio dužan da pred sudom dokazuje navode tužbe« (n. dj., 175).

Kod krivičnih se odredaba to po J. Danilović »jasno vidi« po normi »da će tužilac dobiti jedan deo kazne (...) samo ako je zakonito dokazao navode u tužbi«, tj. »si legitime probari poterit« — (ili slično) — i u dokaz toga navodi pet glava Dubrovačkog statuta. Smatramo da dokazivanje nije uspjelo. Naime, u dvije od tih 5 odredaba (8, 44 i 8, 45) navedena je i klauzula »et teneatur de credentia«. Dakle, u tim glavama tužitelj ne može imati aktivnu ulogu jer mu se garantira da će ostati nepoznat, a to bi bilo nemoguće kad bi se pojavio na sudu. Riječ je i ovdje o običnom prijavitelju za kojega je karakteristična upravo klauzula da će se njegovo ime držati u tajnosti. Osim toga u svih pet odredaba glagol je dan u pasivu: probari (8, 27; 8, 44 i 8, 45), indagari (8, 50), reperiri (8, 65). Točan prijevod glasi »ako se može zakonito dokazati«, odnosno »istražiti« ili »iznaći«. Glagol u pasivu nedvoumno upućuje na aktivnost suda, a ne tužitelja. Kad bi dokazivanje, istraživanje, iznalaženje itd. potjecalo od tužitelja, onda bi glagol bio u aktivu: »si legitime poterit probare«. Da je tome tako, vidi se i po tome što se isti glagol nalazi i kod prijavitelja, i opet u pasivu. Npr. u 6, 67; 8, 73 i 8, 97 Statut obećava prijavitelju da će njegovo ime držati u tajnosti (!) i da će dobiti svoj dio nagrade »si per eius accusam veritas poterit reperiri«. Dakle, i u tim slučajevima riječ je o pukom

prijavitelju. Uostalom, da je tome tako, vidi se po još nečem. U 6, 67 naređuje se općinskim odvjetnicima da prijave delikt (denunciare et accusare — u aktivu!) i da dalje vode postupak (placitare). Ako općinski odvjetnik ne bi tužio, »svatko« (quelibet alia persona) može »tužiti« (accusare et denunciare) — ali ne i placitare! Usput rečeno accusare i denunciare su u aktivu zato što je to djelatnost prijavitelja.

Za nekrivične postupke Danilović navodi također pet primjera tužiteljeve obveze »da optužbu dokaže« kako se ona izražava. Ali — u svih pet slučajeva glagol je opet u pasivu: scietur (8, 51), reperiri (8, 55 i 8, 80), indagari (8, 60) i inveniri (8, 65). Formulacija je ponovo ista: tužitelj je i ovdje samo denuncijant, a sud inkvizitorno sam dalje vodi postupak. Značajno je da je u svim »krivičnim« i »nekrivičnim« slučajevima bez ijedne jedine iznimke glagol dan u pasivu i da se sastavljaču odredbe nikada ne »omakne« formulacija u aktivu. Sastavljaču teksta očito nije uopće palo na pamet da bi od bilo kojeg građanina (quilibet) zahtijevao drugo doli puku prijavu.

Sve ovo dakako ne znači da nije u ponekom slučaju tužitelj koji nije bio oštećeni, nego neka druga osoba doista aktivnije sudjelovao. Možda je bilo slučajeva prave optužbe (accusa), ali o njoj nema traga ni u Dubrovačkom statutu ni u »Izmjenama i dopunama« (tzv. Liber Viridis) od 1358. do 1460. Možda golem dubrovački arhiv sadrži takve anomalije. Bilo bi korisno da se to prouči i objelodani i da se vidi nije li ipak u Dubrovniku postojao poneki slučaj prave »popularne tužbe« s pravim i aktivnim tužiocem. Ali — iz golemog dubrovačkog zakonodavstva mi nismo mogli utvrditi nijedan nedvojbeni slučaj.

Vrlo je dvojbena teza J. Danilović (n. dj., 234) da bi veći broj popularnih tužba u statutu nekoga grada bio dokazom slabije razvijenog upravnog i policijskog aparata. Dokaz ponuđen u prilog toj tezi, tj. mnogo popularnih tužba u Trogiru, a malo u Dubrovniku nije uspio. Najviše (čak 73: Danilović, n. dj., 146) popularnih tužba nalazi se po Danilović u Splitskom statutu. Bi li to značilo da je splitska općina bila najnerazvijenija? Danilović (na i. mj.) navodi da se u Trogirskom statutu nalazi 56 takvih propisa, a u Dubrovačkom približno upola manje. Ali, Liber Omnium reformationum za vrijeme do 1358. sadrži 41, a Liber Viridis za vrijeme od 1358. do 1460. preko 130 odredaba u kojima se tužitelju obećava polovica kazne. Bi li iz toga trebalo zaključiti da je Dubrovnik u XIV. i XV. stoljeću postupno ekonomski nazadovao i da mu je policijski i upravni aparat postajao sve nerazvijeniji pa je zbog toga trebalo sve više uvoditi popularnu tužbu?

Uostalom, kako najveći broj odredaba sadrži klauzulu da će se ime prijavitelja držati u tajnosti, to dokazivanje o nerazvijenosti općine koja ima veći broj takvih propisa nije prihvatljivo već i zato što je u svim tim slučajevima sigurno riječ o pukom prijavitelju, dakle, da su organi gradske općine imali s porastom broja tužitelja sve više, a ne sve manje posla. To je pogotovu tako ako uzmemo u obzir da su prema našim analizama akuzatori »popularnih tužba« u Dubrovniku bili, čini se, uvijek prijavitelji, a nikad pravi tužitelji. Veći broj »popularnih tužba« dokaz je razvijenosti ekonomike i općinskog aparata, a ne obratno.

3. U svojem je Uvodu Cvitanić upozorio na nesuglasje među autorima u svezi s nepopušnim nasljeđivanjem potomaka. Po jednom mišljenju (L. Margetić, Nasljedno pravo descendenata po srednjovjekovnim statutima Šibenika, Paga, Brača i Hvara, »Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu« XXII, 1983, 347—349) muški i ženski descendenti su izjednačeni, što je posljedica kontinuiteta važenja Justinijano-

va prava u Dalmaciji i Istri. Ipak, udana dotirana kći smatra se isplaćenom i nema pravo na nasljeđivanje (L. Margetić, O starom hrvatskom nasljednom pravu descendenata, »Historijski zbornik« XXV—XXVI, 1972—1973, 278). Obratno V. Čučković dokazuje da »sestre uz braću nisu nasljednici« (Porodica i porodični odnosi u srednjovjekovnom Dubrovniku, »Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu« 31, 1983, 272).

Prvonaведено mišljenje temelji se na odredbi Dubrovačkog statuta po kojoj »potomci dviju žena (...) bili oni muški ili ženske trebaju na jednake dijelove podijeliti između sebe imovinu svoga oca, i to bilo pokretnu bilo nekretnine« (4, 25) i na odredbu po kojoj »braća i sestre mogu očevinu za života majke (...) podijeliti među sobom« (4, 21). Drugonaведено mišljenje temelji se na odredbi o načinu diobe očevine među potomcima (4, 79). Po toj odredbi najmlađi brat dijeli kuće, zemljišta blizu grada itd. pa nakon toga najprije najstariji brat izabire svoj dio a poslije njega redom braća po godinama starosti. Vinograde i polja dijeli najstariji, a pokretnine srednji brat. Glava završava: »Ako postoje samo sestre koje nemaju braće i koje se žele razdijeliti, dioba se sprovodi po redu i na način kako je naprijed određeno za diobu braće.« Iz te glave proizlazi da u slučaju postojanja muškog potomstva kćeri ne sudjeluju u diobi ostavine.

Ostala dva argumenta što ih iznosi Čučković nisu uvjerljiva. Prema 4, 47, ako nema sinova, kćerke dijele cjelokupnu ostavinu, s time da se miraz uračunava u dio udane sestre »i što preostane viška (tj. nakon davanja miraza; L. M.) od očevine ili majčine imovine, neka se podijeli zajednički među svim sestrama«. Kako ta glava ne govori o obitelji u kojoj postoje i muška i ženska djeca, ona ne može poslužiti kao odgovor na pitanje kojim se bavimo.

Što se pak tiče glave 4, 26, njezin je tekst pomalo neobično koncipiran: »neka kćerke (...) koje nemaju brata ili braće, budu kao muški (tamquam masculini) u očevoj pokretnoj i nepokretnoj imovini; ako pak imaju brata ili braću, ta braća su kao muški u odnosu na sestre, a te sestre su kao ženske svojoj braći«. Zašto zakonodavac nije jednostavno rekao: »ako postoje sinovi i kćeri, nasljeđuju sinovi, ako nema sinova, nasljeđuju kćeri«. Takav ili sličan način izražavanja nalazimo u bezbroj tekstova u antici i srednjem vijeku, a u nas u mnogim istarskim i dalmatinskim statutima. Zato se ne može pretpostaviti da se sastavljač Dubrovačkog statuta »nije znao dobro izraziti«. Nešto analogno nalazimo u istarskim statutima gdje se specifični »brak na istarski način« često naziva »brak na način brata i sestre«. U takvom braku imovina bračnih drugova ostaje odvojena, ali njome upravlja muž pa se nakon smrti jednog od njih cjelokupna imovina spaja u jednu masu, od koje polovicu dobiva preživjeli bračni drug, i to ne kao nasljedstvo, nego kao svoj dio »zajedničke imovine«. Takav se brak naziva »na način brata i sestre« očitito zato što i u Istri brat kao muško ima »glavnu riječ«, tj. on upravlja i imovinom sestre. Prema tome, neobičan tekst glave 4, 26 dobiva jednostavno i jasno objašnjenje: kćerka ima ista nasljedna prava kao i sin, ali ima položaj »kao muški«, tj. upravlja imovinom sestre, a ona je »kao ženska«, tj. ima podređen položaj u odnosu na brata. Iz ovakve naše interpretacije proizlazilo bi da glava 4, 26 govori u prilog tezi o pravu nasljeđivanja sestara uz braću, a ne nakon braće. Dakako da time nije posve isključena drukčija interpretacija ove glave, tj. da sintagmu »kao muški« treba tumačiti u smislu prava nasljeđivanja sinova, koji isključuju od nasljedstva kćeri koje se pozivaju na nasljedstvo tek ako nema sinova. S druge strane, kako glava 4,

79 po svemu sudeći govori prilično jasno u prilog tezi prednosti sinova pred kćerima, a glave 4, 21 i 4, 25 u prilog izjednačavanja prava sinova i kćeri, smatramo da problem u znanosti još nije riješen. Pokušat ćemo ovdje dati prijedlog rješenja.

Usporedimo prije svega razvoj neoporučnog nasljednog prava djece ostavitelja po mletačkom pravu. Prema Mletačkom statutu Enrica Dandola iz 1204. godine umrloga oca nasljeđuju na jednake dijelove udovica i nerazdijeljeni sinovi i kćeri. Tek prema Statutu J. Tiepola iz 1242. osobu umrlu bez oporuke nasljeđuju u pogledu nekretnina sinovi, dok na pokretninama imaju jednako pravo i sinovi i neudane kćeri. U Mlecima dakle možemo konstatirati stapanje rimsko-bizantskog (ujednačenost sinova i kćeri; udana kći se po bizantskom zakoniku Ekologi smatra isplaćenom) i langobardskog prava (pravo nasljeđivanja imaju sinovi, ako njih nema, pozivaju se kćerke) s time da se u XIII. stoljeću može utvrditi jačanje prava sinova i prema tome slabljenje položaja kćerke.

Je li se nešto slično dogodilo i u Dubrovniku?

Iz uvoda u Dubrovački statut vidi se da su prije 1272. bili doneseni mnogi propisi, koji su bili međusobno neusklađeni (inter se in aliquibus discrepantia) i da su se te godine objedinjavanjem svih propisa u jedan zakonik, Dubrovački statut, nastojale uskladiti proturječnosti (ipsorum discrepantiam concordavimus). Dakako da u tome sastavljači Statuta nisu mogli postići potpun uspjeh, kao što to nisu uspjeli ni drugi zakonodavci. Poznato je da se npr. u Justinijanovim Digestama mogu naći međusobno suprotne odredbe unatoč svoj pažnji kompilatora. Jednu takvu neusklađenost u Dubrovačkom statutu već smo imali prilike ustanoviti usporedbom glava 4, 19 i 4, 49. Nadalje, prema glavi 8, 32 žena se može obvezati za svoga muža, a prema glavi 8, 32 njezine obveze za dugove preko 5 perpera nisu valjane.

Ne postoji dakle zapreka da se neusuglašenost odredaba 4, 21 i 4, 25 s jedne i 4, 79 s druge strane objasni tako da prvonačene odredbe predstavljaju starije pravo, a odredba glave 8, 79 novije. Novije pravo, tj. prednost sinova pred kćerima bilo je, čini se, na snazi već 1272. Za to govori tekst glave 4, 79. Karakteristično je da se ta glava nalazi pri kraju četvrte knjige, koja govori o obiteljskom pravu, što u neku ruku govori o tome da je riječ o propisu koji je možda donesen tek nešto prije 1272. godine.

Usto, smatramo izvanredno značajnim da je u Kotorskom statutu, koji je preuzeo mnoge odredbe iz Dubrovačkog statuta, glava 4, 25 Dubrovačkog statuta dobila ovu formulaciju: »potomci (...) dviju žena trebaju razdijeliti imovinu svoga oca na jednaki način (...), s time da se prethodno udaju kćerke, ako ih ima« (Kotorski statut, 141), dakle, svjesno je izmijenjen tekst Dubrovačkog statuta 4, 25 u kojem izričito stoji da »potomci dviju žena (...) bili oni muški ili ženski trebaju na jednake dijelove podijeliti između sebe imovinu svoga oca, i to bilo pokretnu bilo nepokretnu«. Tome treba dodati da je i u nekim drugim odredbama Kotorskog statuta prednost sinova izražena na jači način nego u Dubrovačkom statutu. Tako npr. u glavi 147 Kotorskog statuta koja odgovara Dubrovačkom statutu 4, 47 dodan je tekst po kojem otac i majka, ako nemaju sinova nego samo kćerke, mogu slobodno oporučiti. U tekstu Dubrovačkog statuta 4, 27 stoji samo odredba da majka bez sinova koja ima kćerke može slobodno oporučiti pro anima sua do četvrtine svoga miraza. Vidi se dakle da su po Kotorskom statutu kćerke u lošijem položaju u odnosu na majku nego po Dubrovačkom statutu. Nadalje, prema

odredbi glave 148 Kotorskog statuta posebno je utvrđeno da otac bez sinova, koji je svoje udane kćerke opskrbio mirazom može ostalom svojom imovinom posve slobodno raspolagati (izuzev vlastite crkve i nadgrobne spomenike koje kćerke nasljeđuju »kao muški«).

Usporedba starijih i novijih Mletačkih, Dubrovačkog i Kotorskog statuta pokazuje dakle ovo:

- početak XIII. stoljeća, Mletački statut E. Dandola iz 1204. — potpuna izjednačenost muške i ženske djece,
- oko sredine XIII. stoljeća, Mletački statut J. Tiepola iz 1242. g. — prednost muške djece u pogledu nekretnina,
- druga polovica XIII. stoljeća, Dubrovački statut iz 1272. g. prijelaz od izjednačenosti muške i ženske djece prema prednosti muške djece mnogo jačoj nego u Mletačkom statutu iz 1242,
- početak XIV. stoljeća, Kotorski statut — daljnje slabljenje položaja ženske djece.

S druge strane, u većini istarskih i dalmatinskih statuta sačuvana je izjednačenost muških i ženskih potomaka, uz stanovite karakteristične dodatne elemente, npr. u Pagu, Šibeniku, Braču i Hvaru, gdje se pojavljuje prednost muške djece, ali ne u pogledu svih nekretnina, nego samo kuća naslijeđenih od oca. U pojedinosti ne možemo ovdje ulaziti.

4. Neke odredbe Dubrovačkog statuta pobuđuju posebnu pažnju u svezi s pitanjem nasljeđivanja po kćerima. Smatramo da bi te odredbe trebalo temeljito obraditi. U želji da potaknemo diskusiju koja bi sigurno produbila naše spoznaje o nasljednom pravu u Dubrovniku, dajemo ovdje neka svoja dodatna razmišljanja koja bi, ako ništa drugo, mogla biti stimulativna.

Prije svega iznenađuje odredba po kojoj oženjeni sin koji ima udane sestre i koji je nakon očeve smrti nastavio živjeti s majkom može u svojoj oporuci raspolagati »o svom dijelu« (condere testamentum super parte sua), ali će majka ta dobra doživotno posjedovati, tako da će do razdiobe sinove imovine doći tek nakon njezine smrti (4, 49). Ta je odredba, čini se, izmjena odredbe iz 4, 19 po kojoj oženjeni sin bez oca, koji ima udane sestre i živi s majkom, ima pravo oporučiti »o dijelu očevine koji mu pripada« (super parte ipsius contingente de patrimonio suo) s time da se njegova oporuka nakon njegove smrti provodi u život samo u jednoj četvrtini, dok ostale tri četvrtine ostaju u posjedu majke. Razlika je, dakle, u tome što se po, čini se, novijem, propisu iz 4, 49 cjelokupna sinova imovina ostavlja majci, a po starijem propisu iz 4, 19 samo tri četvrtine. Treba li iz riječi »o svom dijelu« zaključiti da taj sin ima braću, možda neoženjenu? Ali, zašto se u obim glavama spominju »udane sestre«? Iz toga bi slijedilo da u slučaju postojanja neudanih sestara oženjeni sin koji živi u zajednici s majkom, braćom i sestrama ne može oporučiti »o svom dijelu«, vjerojatno zato što bi time oštetio ostalu braću koja bi na teret dijela koji je preostao morala dotirati svoje sestre. Ali na koji će se način osigurati miraz neudanim sestrama nakon što su se braća podijelila u skladu s odredbama glave 4, 79? Zar će doista neudane sestre biti prinuđene trčkarati od brata do brata i moljakati za najnužnija sredstva za život? Ako i pretpostavimo da će one ostati kod onog brata koji je dobio u svoj dio »glavnu« očevu kuću, ipak je očito da taj brat ne bi ni želio ni trebao snositi izdržavanje svojih sestara — osim ako nije na njegov dio pridodano neko povećanje na ime neudanih sestara, neka vrsta »obiteljskog fonda neudanih kćeri«. Ali, o tome nema ni riječi u 4, 79. Pritom treba uzeti u obzir da je u 4, 50 riječ

o neudanim sestrama koje nemaju roditelje pa se određuje da će ona od sestara koja se udaje »moći uzeti svoj dio od svojih sestara (...) i to vrijedi za sestre bez roditelja koje imaju braću« (potestatem habeant accipiendi partem suam a suis sororibus (...)) et hoc sit firmum inter sorores orfanas cum fratribus suis). Iz ovih enigmatskih riječi kao da proizlazi da se za neudane sestre koje su imale braću odvajao dio koji je pripadao sestrama, ali kojim one ne mogu raspolagati, sve dok se ne udaju i ne preuzmu »svoj« dio. Zar je dakle ipak postojao neki »obiteljski fond neudanih kćeri«? Ako jest, kako se izračunavao? Uostalom, u 4, 27 čitamo: »Ako kćerke (...) imaju brata ili braću (...) bile one udane ili neudane, sve one sa svojim dijelovima trebaju potpadati i biti pod svojim bratom ili braćom« (»omnes debent recumbere et esse in fratrem vel fratres suos cum suis partibus«).

Dakle, unatoč, postojanju braće, sestre ipak imaju i svoje dijelove očevine, samo što potpadaju pod vlast braće. Ali, ako su udane sestre dobile miraz, smatraju se isplaćenima i nemaju više pravo na nasljedstvo svojih roditelja pa se u odnosu na njih ne može govoriti o njihovom dijelu nasljedstva, to više što nije jasno kako bi braća imala vlast nad sestrama koje žive sa svojim muževima u muževnoj kući.

Riassunto

IN OCCASIONE DELLA NUOVA EDIZIONE DELLO STATUTO DI DUBROVNIK

Lujo Margetić

L' autore dimostra:

1. che la proposta traduzione dello Statuto di Dubrovnik è stata fatta molto coscienziosamente, ma che si sarebbe dovuto consultare anche uno storico di diritto per evitare alcune sviste;
2. che nello Statuto non c'è traccia delle c.d. azioni popolari nel vero senso dalla parola perché tutti i capitoli che menzionano l'»accusator« si riferiscono al delatore nel processo inquisitorio;
3. che dalla circostanza che lo Statuto contiene norme che parlano dell'uguaglianza dei figli e delle figlie nella successione dell'eredità paterna e norme che danno la precedenza ai figli, risulta che prima dell'anno 1272, data della pubblicazione dello Statuto, era in vigore il primo sistema, come lo si può discernere da alcune norme.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Društvo za hrvatsku povjesnicu

REDAKCIJSKI ODBOR
Mirjana GROSS, Zagreb
Ivan KAMPUŠ, Zagreb
Tomislav RAUKAR, Zagreb
Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK
Ivan KAMPUŠ

LEKTOR I KOREKTOR
Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:
Društvo za hrvatsku povjesnicu
Zagreb, Filozofski fakultet, Uj. Đure Salaja 3

Narudžbe šaljite na navedenu adresu

Cijena ovog broja 3.000 HRD

Izdanje časopisa sufinancira
Ministarstvo za znanost Republike Hrvatske
Hrvatski tiskarski zavod u Zagrebu -- listopad 1992.